

Afyonkarahisar İlinde Yerleşmelerin Yükselti Basamaklarına Göre Dağılışı

Settlements distribution for elevational zones in Afyonkarahisar province

Barış Taş*, Mustafa Yakar

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Afyonkarahisar

Öz: Afyonkarahisar ilinde köy, kasaba ve şehir yerleşmelerinin yükselti basamaklarına göre dağılışını ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada yükselti-yerleşme ilişkisi açıklamaya çalışılmıştır. Yerleşmelerin yeryüzündeki dağılışına değişik bir açıdan bakılarak, yükselti basamaklarına göre yerleşmelerin nasıl bir dağılış gösterdiği, Afyonkarahisar ili ile örneklendirilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla öncelikle yerleşmeler sınıflandırılmış ve her bir yerleşme tipinin yükselti ile birlikte geçirdiği değişim gözlenmiştir. Her bir yükselti basamağında yer alan yerleşme sayısı ve yerleşme tipi, yükselti basamağının doğal koşulları göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Yerleşmelerin buldukları yükselti basamakları ile bağlı oldukları idari üniteler de göz önüne alınarak idari bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Afyonkarahisar ilinde yerleşmelerin yükseltiye bağlı olarak geçirdikleri değişim incelendiğinde, büyük ölçüde fiziki coğrafya koşullarındaki değişimle benzerlikler göze çarpmaktadır. Yani fiziki koşulların insan yaşamına ve faaliyetlerine sağladığı olanakların arttığı kesimlerde hem yerleşme sayısında, hem de şehir ve kasaba tipindeki yerleşmelerde belirgin bir artış gözlenmiştir. Özellikle 900-1300 metre yükselti aralığı, gerek yerleşme sayısı gerekse şehir ve kasaba yerleşmelerinin belirgin artış gösterdiği basamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükseltinin artması, yerleşme sayısında azalmaya ve nüfusu çok düşük olan köy yerleşmelerinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak, belirli yükseltilerin üzerindeki alanların insan tarafından etkin biçimde kullanılmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, insan-doğal ortam ilişkilerinin yükseltiyle birlikte geçirdiği değişimin izlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerleşme, yükselti basamakları, Afyonkarahisar

Abstract: The relation between altitude and settlement has been explained in this study which aims to indicate the distribution of city settlements, village and the towns in Afyonkarahisar province in respect of altitude zones or stages. How settlements indicate or introduce distribution in respect of altitude zones by exemplifying Afyonkarahisar province with different point of view for the distribution of settlement in the world. Firstly, settlements have been classified and the change of each settlement type with altitude has been observed. The number of settlements and settlement types which are located in each altitude zone, have been evaluated by considering natural conditions of altitude zone. Managerial integrity has been provided by considering altitude zones which have settlements and their managerial units. The changes of settlements are similar to the changes in physical geographical conditions, as the changes of settlements in Afyonkarahisar province is related to the altitude. In other words, the more suitable physical conditions for human activities means the more the number of settlements in terms of city and the towns. Altitude interval between 900-1300 meters is the most common in terms of the number of settlements as well as increasing city and town settlements. As the altitude which increases, causes the decreases in the number of settlements, it causes the increases in the village settlements. For this reason, the areas which are over certain altitudes, are not suitable for human activities. This condition indicates a clear relation between human and environment in terms of altitude zones.

Keywords: Settlement, elevational zones, Afyonkarahisar

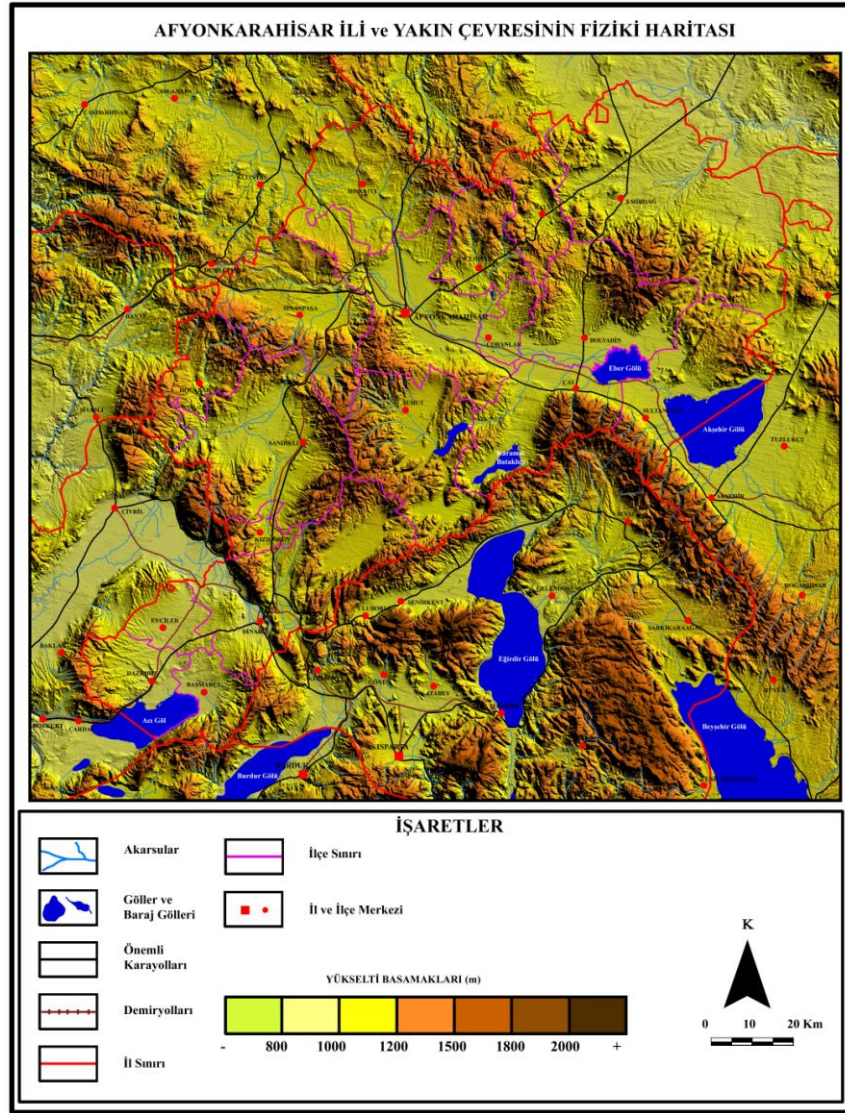
* İletişim yazarı: B. Taş, e-posta: baristas@aku.edu.tr

1. Giriş

Yerleşmeler, buldukları doğal ortam özellikleri ile sosyo-kültürel yapının özelliklerinden etkilenen dinamik unsurlardır. Fiziki ortama ait unsurlar yerleşmelerin konumunu etkileyebilmektedir. Eğitim değerinin belirli düzeyin üzerine çıktığı (Tunçdilek, 1985:183), iklimin çok sıcak ve çok soğuk, bitki örtüsünün çok sık olduğu, çöller ve kutuplar gibi alanlarda insan yaşamını ve geçimini sürdürebilmesi için yeterli düzeyde ekonomik kaynaklar bulunmamaktadır. Doğal ortam şartlarını her şeyin üzerinde tutmak ve adeta insanoğlunu tabiatın oyuncağı olarak görmek de oldukça yanlış bir yaklaşımdır (Yücel, 1987: 1). Bu, günümüzden yaklaşık yüz yıl öncesine ait olan ve günümüzde pek geçerliliği olmayan bir görüştür. Belirli bazı kültürler teknoloji kullanımıyla, çevrenin yarattığı baskıları yenebilirler (Özgüç ve Tümertekin, 2000: 215). Günümüzde insanoğlu geliştirdiği kültür ve teknoloji ile birlikte doğal ortama olan bağımlılığını azaltmıştır. Ancak dünyanın geri kalmış, hatta gelişmekte olan ülkelerinde (teknolojik ilerlemelerin yavaş olduğu ülkelerde) insanlar doğal şartların etkisinden bütünüyle kurtulamamışlardır.

İnsanlar, yeme-içme ve diğer yaşamsal ihtiyaçlarına bağlı olarak, bu ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri alanlara meskenler inşa ederek yerleşirler ve bu yerleşmeler, coğrafi şartların etkisi altındadır (Tanoğlu, 1969: 212). Yeryüzündeki yerleşmelerin büyük çoğunluğu, köklü bir tarihi geçmişe sahiptir. Diğer bir ifadeyle yakın zamanda kurulup gelişen yerleşme sayısı oldukça azdır. Özellikle Türkiye'deki köy, kasaba ve şehir yerleşmelerinin kuruluş tarihleri oldukça eskidir. Bu yerleşmelerin kuruldukları dönemlerdeki kültür ve teknoloji düzeyi ile günümüz arasında oldukça büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'deki pek çok yerleşmenin doğal şartlara bağlı olarak konumlandıklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Sadece doğal unsurlarla değil, savaş, terör (Yüceşahin ve Özgür, 2006: 17), mübadele gibi beşeri olaylara bağlı olarak göç olayları ile birlikte de yerleşmeler konumlanabilmektedir. Türkiye'de nüfusun dağılışı, yoğunluğu ile kırsal ve şehir yerleşmelerinin dağılışı, geniş ölçüde yükseltiye bağlıdır ve farklı doğal şartların oluşumuna zemin hazırlayan yükselti, farklı ekonomik faaliyetlerle birlikte değişik yerleşme şekillerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Günel, 1993: 144). İnsanoğlunun yaşadığı doğal çevreden etkilenmesi ve yaşadığı çevreye uyum sağlaması, kısa ve uzun periyotlar şeklinde olabilmektedir (Orcutt, 1991: 315). Uzun bir adaptasyon döneminin yaşandığı yerleşmelerde 25 yıl ve daha fazla süreli etkili olan erozyon, su seviyelerindeki yükselme ve alçalmalar ile taşkınlara rastlanırken, kısa adaptasyon sürecinin yaşandığı yerlerde söz konusu doğal olayların yıllık ya da mevsimlik değişimleri etkili olmaktadır (Dean, 1988: 30). Böyle bir değerlendirme arkeolojik anlamda eski yerleşmelerin konumuna göre yapılmıştır. Ancak günümüzdeki pek çok yerleşmenin, arkeolojik nitelik taşıyan eski yerleşmelerin üzerinde ya da yakınında kurulmuş olduğu düşünülürse, bu görüşün geçerliliğini koruduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, yeni yerleşim yerlerinin tespitinde aktif olarak kullanılabilir. Coğrafi Bilgi Sistemleri yardımıyla analizler ve modellemeler yapılabilir ve yerleşmeler (ve diğer faaliyetler) için en uygun alanlar tespit edilebilmektedir.

Yükselti, coğrafi şartların şekillenmesinde önemli faktördür. Doğal olarak yerleşmeler de yükselti faktöründen etkilenecektir. Bu bağlamda diğer coğrafi şartlarla birlikte yükselti faktörü de yerleşmelerin dağılışı, dokusunda ve tipinde etkili bir unsur olarak karşımıza çıkar. Türkiye'de yerleşmeler, belirli yerlerde değil, tam tersine relief üzerinde hemen her yere dağılmış olarak bulunurlar (Tunçdilek, 1985: 42). Türkiye, kısa mesafelerde büyük sayılabilecek yükselti farklarının gözlemlendiği bir fiziki yapıya sahiptir. Özellikle Ege, Akdeniz ve Karadeniz bölgeleri kısa mesafede yükselti farkının büyük değişim gösterdiği bölgeler arasındadır. Bunun dışında çöküntü alanları, dağlık kütleler ve platolar arasında yükselti farkları ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla farklı jeomorfolojik birimlerin bulunduğu alanlarda kurulmuş olan yerleşmelerin, yükseltiye bağlı olarak sayı ve tipleri yanında şekil ve dokuları da değişmektedir. Yükselti faktörü ile birlikte eğitim şartlarının da yerleşmelerin dağılışı etkili olduğu söylenebilir. Eğimin fazla olduğu ve her türlü ekonomik faaliyetin gerçekleştiremeyeceği yerlerde yerleşmeler, zorunlu olarak daha düşük yükseltilerde yer alırlar (Tunçdilek, 1967: 31).

Şekil 1. Afyonkarahisar ili ve yakın çevresinin fiziki haritası.

Yerleşme tiplerinin ve sayısının yükselti ile birlikte gösterdiği değişimi konu alan çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Diğer coğrafi özellikler ayrı tutularak sadece yükselti basamaklarına göre yerleşmelerin dağılışı, yerleşme coğrafyasına farklı bir bakış açısı getirecektir. Sadece yükselti faktörüne bağlı olarak yerleşmelerin dağılışını ortaya koymak ve buna göre yerleşmeler hakkında değerlendirme yapmak, elbette mümkün değildir. Ancak yükselti ile birlikte coğrafi ortamda birtakım değişikliklerin meydana geleceği de unutulmamalıdır. Özellikle orta kuşakta, yükselti arttıkça yerleşmelerde azalma gözlenirken alçak sahalarda ve özellikle ova ve platolar, yerleşmelerin yoğunlaştığı alanlardır (Denker, 1977: 28-29). Bu bakımdan yükselti basamaklarına göre yerleşmelerin tiplerine göre dağılışı ile doku ve biçim özelliklerinin nasıl bir değişim gösterdiği yerleşme coğrafyasının araştırma konularından birisini oluşturmaktadır.

Afyonkarahisar ili, yüksek dağ kütlelerinin, tektonik ovaların ve farklı yükseltiye sahip plato alanlarının bir arada bulunduğu bir arazi yapısına sahiptir. Bu fiziki yapı kuşkusuz yerleşmelerin de farklı konumlarda ve yükseltilerde yer almasına neden olmuştur. Yükselti ile birlikte yerleşme sayı ve tiplerinde meydana gelen değişim, planlama çalışmalarına katkıda bulunacaktır. Özellikle 1200 metre üzerindeki yerleşmelerin gerek fonksiyonları gerekse ekonomik kaynakları oldukça kısıtlıdır. Bu

yerleşmeler büyük ölçüde göç vermektedir. Tarım alanlarının yetersizliği ve yaşam koşullarının elverişsizliği bu yerleşmelerde göçü hızlandıran önemli etkenler arasındadır. Yöreye yönelik arazi kullanım planlaması çalışmalarında yerleşmelerin buldukları yükselti kuşağı da göz önünde bulundurulabilir. Bu bağlamda yerleşmelerin buldukları doğal ortam potansiyeline yönelik arazi kullanım kararları geliştirilebilir. Belirli bir yükseltinin üzerindeki yerleşmelerde, hayvancılığı teşvik edici bir takım uygulamalar, planlama önerisi olarak verilebilir. Ayrıca diğer coğrafi faktörlerle birlikte yerleşmelerin yükseltiye bağlı olarak buldukları konumlarının tespit edilmesi de yörede yapılacak araştırmalara katkıda bulunacaktır.

2. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Yerleşmelerin yükselti basamaklarına göre gösterdiği dağılışı ele alınmadan önce yerleşme tipleri konusunda yapılan sınıflandırmalar üzerinde durulmalıdır. Yerleşmelerin sınıflandırılmasına ilişkin tam bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Yerleşme tiplerinin sınıflandırılmasında fikir birliğinin bulunmayışı, bu konu üzerine araştırma yapanların bazı sorunlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Yerleşmeler sahip oldukları nüfusa göre mi yoksa sahip oldukları fonksiyonlara göre mi sınıflandırılmalıdır sorusunun cevabı, farklı disiplinler tarafından farklı biçimlerde verilmektedir. Bunun yanında yerleşmeler farklı kriterlere göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Örneğin dokusal özelliğine göre “dağınık”, “toplu” ve “yarı dağınık” ya da “planlı yerleşmeler” ve “plansız yerleşmeler” den söz edilebileceği gibi üzerinde yer aldıkları jeomorfolojik üniteye göre “ova”, “dağ eteği”, “sırt”, vadi içi” gibi sınıflandırmalar da yapılabilmektedir (Özçağlar, 2006: 77-79, 80). Benzer şekilde özellikle kır yerleşmelerinde yararlanma süreleri dikkate alınarak “dönemlik” ve “daimi” yerleşmelerden söz etmek mümkündür. Türkiye’de genel özellikleriyle yerleşmeleri kır yerleşmeleri ve şehir yerleşmeleri olarak iki grupta toplamak mümkündür (Toroğlu, 2006: 262). Kırsal yerleşmelerde halkın geçimini doğrudan topraktan (yani primer üretimle) kazanmakta olmasına karşılık, şehirselleşmiş (şehir ve kasaba) yerleşmelerdekilerin genellikle sekonder ve tersiyer faaliyetlerden kazanmakta olduğu görülmektedir (Tümerekin ve Özgüç, 1998: 379).

Köyler, bütünüyle kırsal fonksiyonların hâkim olduğu, ekonomik faaliyetlerin tarım, hayvancılık, avcılık-toplayıcılık ve ormancılık gibi primer faaliyetlerden oluştuğu en küçük yerleşmelerdir. Köy yerleşmelerine göre daha gelişmiş fonksiyona sahip ancak şehirler kadar da fonksiyonları gelişmemiş yerleşmelere de rastlanabilmektedir. Bu durumda köy ile şehir yerleşmeleri arasında köprü niteliğinde bulunan ve kasaba adı verilen yerleşmelerden söz edilebilir (Özçağlar, 2006: 88). Türkiye’de belediye örgütü bulunan köy yerleşmeleri ile gerçek anlamda kasaba yerleşmeleri arasında ayırım yapmak kolay değildir. Her ne kadar bir yerleşmede belediye örgütünün kurulması, bazı fonksiyonların gelişmesine olanak sağlasa da, bu yerleşmelerin büyük bölümü köy yerleşmesi niteliğindedir. Kır yerleşmeleriyle kasabalar, kasabalarla gerçek şehirler arasındaki sınırlar çok net değildir ve ancak nüfus, fonksiyonlar, genel görünüm bize ip uçları vermektedir. Bir genelleme yapılacak olunursa Türkiye’de, nüfusları 20000’den az, il ve ilçe merkezleri ile nüfusu 5000’i aşmış ve belediye teşkilatı bulunan yerleşmeler, kasaba niteliği taşıyan yerler halini almışlardır (Özgür, 2000: 101). Şehir kavramı da çeşitli disiplinler tarafından farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. İdari, demografik, sosyolojik, coğrafi ya da planlamaya dair şehir ölçütlerinden söz edilebilir (Yüceşahin, Bayar ve Özgür, 2004: 25). İstatistiksel veri hazırlayan kuruluşlar, şehir ve köy ayırımında daha çok nüfus kriterini kullanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu, il veya ilçe merkezi özelliğini taşıyan tüm yerleşmeleri, fonksiyonlarına bakmaksızın şehir olarak kabul etmektedir. Türkiye genelinde nüfusu 20000’den hatta 30000’den aşağıda olan yerleşmelerin çoğunluğu, kasaba özellikli yerleşmelerdir (Özçağlar, 2006: 89). Şehirlerin tespitinde sadece nüfus ölçütünü benimsemek, ölçütü oluşturan nüfus düzeyinin altında kalmakla birlikte, kentsel yapı kazanmış olan yerleşmeleri kent saymamak sonucunu doğurabilir. Bu sakıncayı gidermek amacıyla birçok ülkede köy-kent ayırımına temel olmak üzere nüfus ölçütüne başka ölçütlerin eklendiği karma ölçütler kullanılır (Keleş, 2000: 75). Belediye örgütü gibi ortak paydaya sahip kasaba ve şehirler tek bir başlık altında (kentsel

yerleşmeler) toplanabilmektedir (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2003: 217). Bunun yanında kasaba ve şehirler ayrı birer yerleşme tipi olarak da değerlendirilebilir. Keleş, belediye sınırları içindeki nüfusu “kentli nüfus” olarak tanımlar (Keleş, 2000: 74). Burada yerleşmenin sahip olduğu fonksiyonlardan ziyade, belediye örgütü kriter alınmıştır ve şehir-kasaba ayrımı yapılmamıştır. Sahip olunan fonksiyonlar dikkate alındığında kasaba ve şehirleri ayrı birer yerleşme tipi olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Daha sonraki çalışmalarla birlikte bütünlüğü sağlamak amacıyla bu çalışmada, il ve ilçe merkezi durumundaki tüm yerleşmeler şehir, belediye örgütü bulunan ve şehre ait fonksiyonlara sahip olmayan yerleşmeler de kasaba yerleşmesi olarak değerlendirilecektir. Böylece köylerin yanı sıra kasaba ve şehirler ayrı ayrı ele alınarak üçlü bir tiplendirme yapılmıştır. Yükseltinin yerleşme tipleri üzerindeki etkisinin farklılaştığı kabul edilirse böyle bir sınıflandırma daha uygun olacaktır. Vurgulanması gereken bir diğer nokta da, bu çalışmada yalnızca daimi yerleşmelerin değerlendirildiğidir. Yılın belirli sezonunda kullanılan dönemlik yerleşmeler, değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

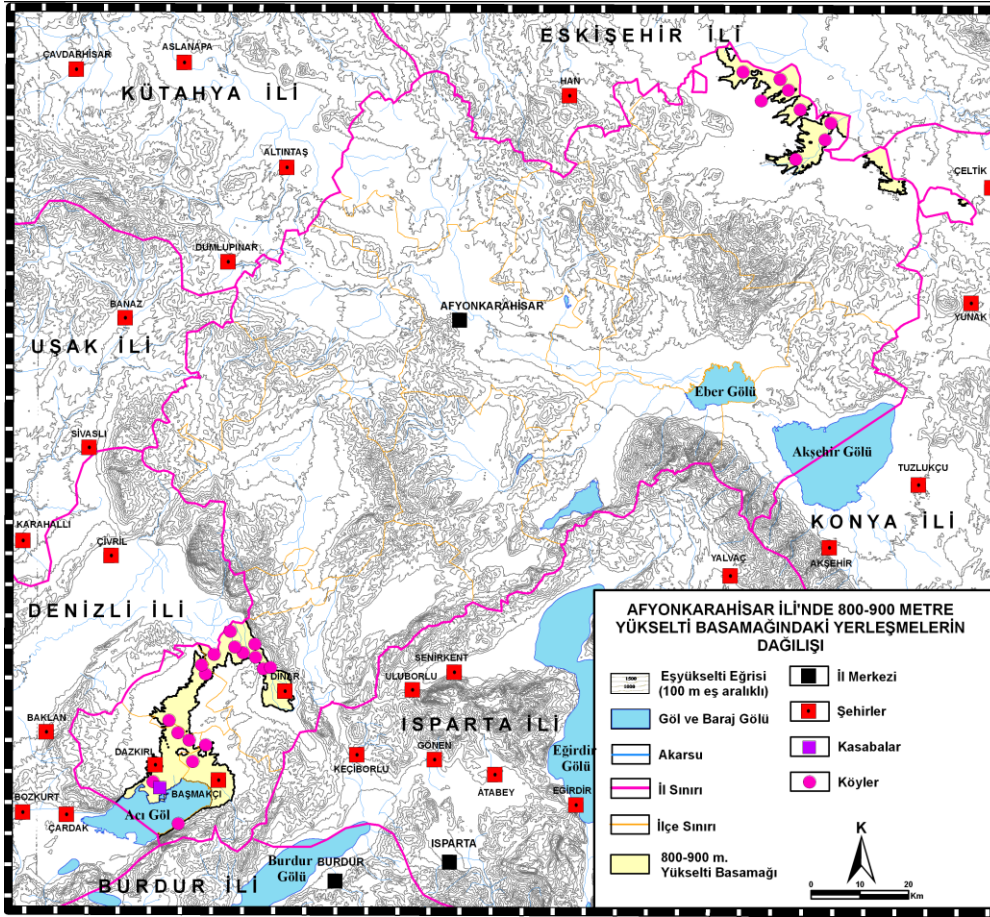
Yerleşmeleri, buldukları konumlara göre de sınıflandırmak mümkündür. Doğal ve beşeri coğrafya özelliklere göre buldukları konumlar göz önüne alınarak yerleşmeler gruplandırılabilir. Bu şekildeki gruplandırmada en çok kullanılan coğrafi fenomenleri; akarsular, denizler ve göller, morfolojik birimler, ulaşım güzergâhları oluşturur (Toroğlu, 2006: 259). Yerleşmelerin, özellikle de kırsal yerleşmelerin buldukları fiziki konumlar ile o yerleşmelerdeki ekonomik faaliyetler arasında ilişkiler bulunmaktadır. Eğitim değerleri, yükselti ve iklim koşullarındaki değişimler, kır yerleşmelerinde uğraşılan ekonomik faaliyetleri kısıtlayabilmektedir. Özellikle Türkiye gibi yükselti ve eğim şartlarının elverişsiz olduğu ülkelerdeki kır yerleşmelerinde, hatta şehir yerleşmelerinde bile ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği azalmaktadır. Şehir yerleşmelerine oranla kır yerleşmeleri üzerinde daha fazla etkili olan doğal peyzaj faktörleri, yerleşmelerin dokusunu da etkileyebilmektedir. Bartın ilindeki kır yerleşmelerine yönelik yapılan bir araştırmada; arazinin düz ve toprağın verimli olduğu alanlarda bulunan kırsal yerleşmelerin toplu dokulu olduğu, buna karşın yükseltiyle birlikte eğimin artması ve toprağın verimsizleşmesi sonucunda kırsal yerleşmelerin dağınık bir dokuya bürünebilmektedir (Yılmaz ve Atik, 2006: 8). Yükselti ile birlikte doğal ortam şartlarında meydana gelen değişimler, yerleşmelerin tiplerini, dokularını ve hâkim ekonomik faaliyetleri etkileyebilmektedir. Bu bakımdan yükselti kuşakları ile yerleşme özelliklerindeki değişimlerin ortaya konması ve yükseltinin yerleşmeleri ne derece etkilediğinin tespit edilmesi, uygulamalı coğrafya çalışmalarına katkıda bulunacaktır.

3. Yükselti Basamakları ve Yerleşmeler

3. 1. 800-900 metre Yükselti Basamağındaki Yerleşmeler

Afyonkarahisar ilinde yer alan toplam 499 yerleşmenin 29’u, yani yaklaşık % 6’sı, 800-900 m yükselti basamağında bulunmaktadır. Bu 29 yerleşmenin 3’ü şehir, 1’i kasaba ve 25’i de köy yerleşmesinden oluşmaktadır. 800-900 yükselti basamağı, il yüzölçümünün yaklaşık % 5’lik bir bölümünü kaplamaktadır. İl genelinde bu yükselti basamağındaki yerleşmeler, Başmakçı, Dazkırı, Dinar, Emirdağ ve Evciler olmak üzere 5 ilçe idari alanı içerisinde yer almaktadırlar. Başmakçı, Dazkırı, Dinar ve Evciler ilçeleri, Afyonkarahisar ilinin güneybatı kesiminde bulunurlar ve söz konusu ilçeler birbirine komşu durumdadırlar. Emirdağ ilçesi ise, ilin kuzeybatı kesiminde yer almaktadır. Emirdağ ilçesinde yer alan bu basamaktaki yerleşmeler, Yukarı Sakarya Havzasında, nehrin yakınında bulunur. Başmakçı, Evciler ve Dazkırı ilçelerindeki yerleşmeler Acı Göl’ün yakın çevresinde toplanmıştır. Dinar ilçesindeki yerleşmeler ise Dinar tektonik oluşunun batı kesiminde yer almaktadır. Başmakçı ilçesinin ilçe merkezi ile birlikte 3 köy yerleşmesi, bu basamakta bulunmaktadır. Dazkırı ilçesinin ilçe merkezi ile birlikte 1 kasaba ve 3 köy yerleşmesi; Dinar ilçesinin ilçe merkezi ile birlikte 8 köy yerleşmesi; Emirdağ ilçesinin 8 köy yerleşmesi ve Evciler ilçesinin 3 köy yerleşmesi, 800-900 m yükselti basamağında yer alır (Çizelge 1). 800-900 m yükselti basamağı, büyük ölçüde köy yerleşmelerinin yer tuttuğu bir yükselti basamağı olmakla beraber 3 ilçe merkezi de

bu basamakta bulunmaktadır (Şekil 2). Bu yükselti basamağında dönemlik kır yerleşmelerine rastlanmamaktadır.

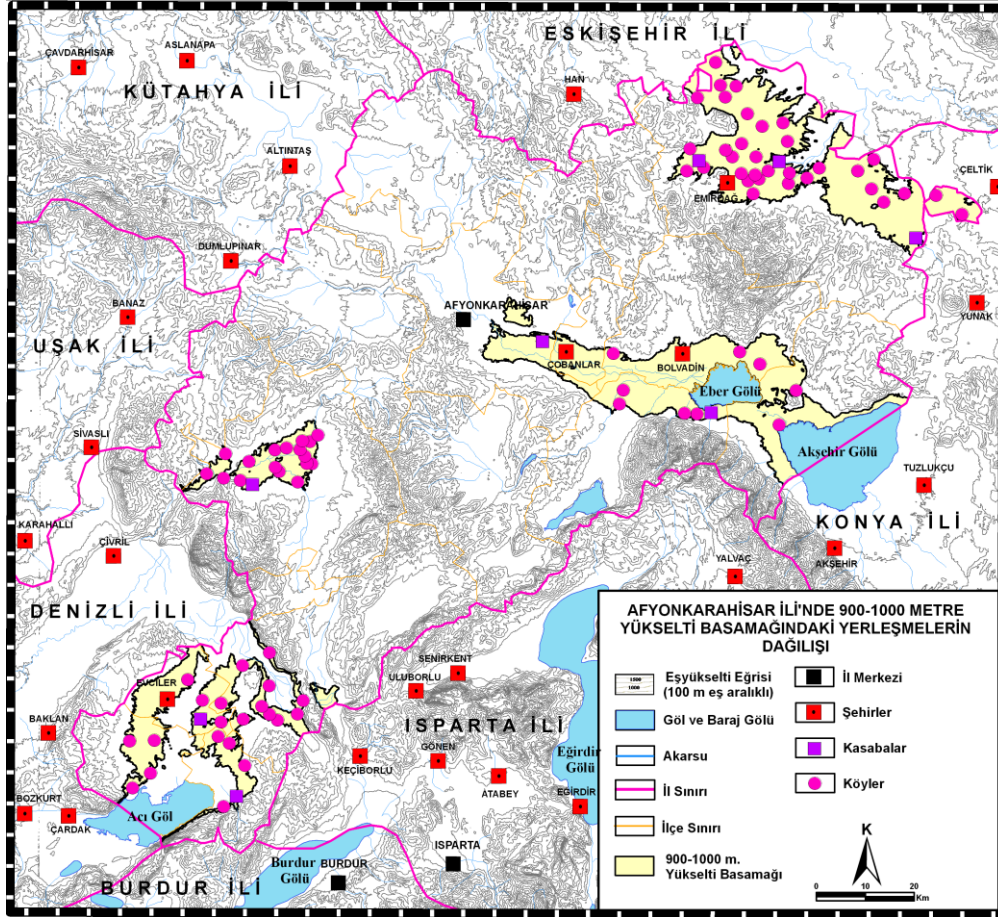

Şekil 2. Afyonkarahisar ilinde 800-900 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin dağılışı.

3.2. 900-1000 metre Yükselti Basamağındaki Yerleşmeler

Afyonkarahisar ilinde 900-1000 m yükselti basamağında 92 yerleşme bulunmaktadır. İl genelindeki yerleşmelerin yaklaşık % 18'i bu yükselti basamağında yer alır. Bu 29 yerleşmenin 4'ü şehir, 8'i kasaba ve 80'i köy yerleşmesidir. 900-1000 yükselti basamağı, il yüzölçümünün yaklaşık % 17'lik bir bölümünü kaplamaktadır. Başka bir ifadeyle, bu yükselti basamağının il yüzölçümüne oranı ile bu basamaktaki yerleşme sayısının oranı arasındaki fark çok düşük düzeydedir. Bu yükselti basamağında yer alan Akarçay Havzası'nın Afyonkarahisar doğusunda kalan kesimi ile Eber ve Akşehir gölleri yakın çevresi, Emir Dağları'nın kuzeydoğusunda kalan Yukarı Sakarya Havzası tabanındaki dalgalı düzlükler, Acı Göl'ün kuzey kesimini oluşturan plato sahası, Sandıklı Ovası'nın en alçak kesimleri, yerleşmelerin kümelendiği alanlara karşılık gelir (Şekil. 3). Bu alanlar, su kaynaklarına yakın, tarım arazilerinin daha yüksekteki alanlara göre biraz daha artış gösterdiği alanlardır. Bu durum yerleşmelerin bu basamakta ve özellikle su kaynaklarının yakınında kümelenmesine neden olmuştur. Bu kuşakta kalan Sandıklı Ovası tabanı ile Akarçay Havzası'ndaki tarım alanlarının sulanabilen verimli arazilerden oluşması, yerleşmelerin kümelenmesinde etkili olmuştur. 900-1000 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin büyük çoğunluğu (37 tanesi) Emirdağ ilçe idari alanı içerisindedir. Bunu 18 yerleşme ile Sandıklı ve 10 yerleşme ile Dinar ilçeleri takip eder. Emirdağ ilçesinin ilçe merkezi ile birlikte 3 kasaba ve 33 köy yerleşmesi; Sandıklı ilçesinin 1 kasaba ve 17 köy yerleşmesi ve Dinar ilçesinin 10 köy yerleşmesi bu yükselti basamağında yer alır.

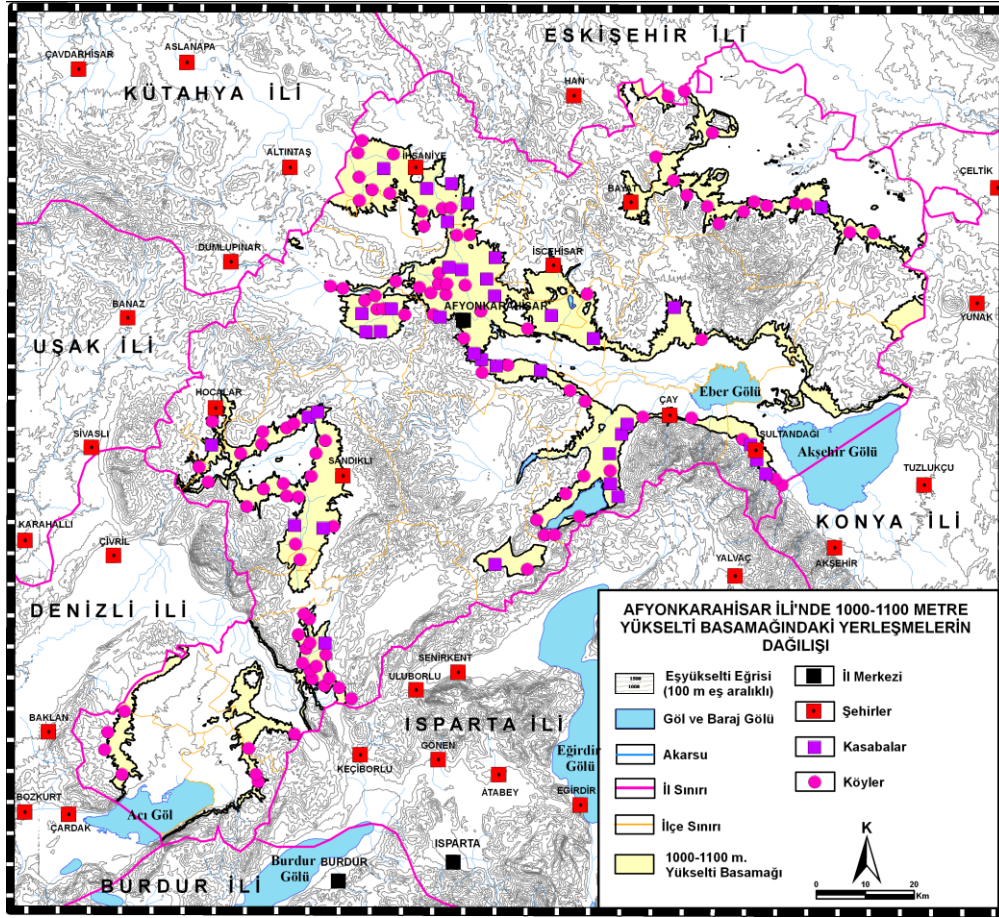
Bu 3 ilçe idari alanı dışında Başmakçı ilçesinin 1'i kasaba, 4 köy olmak üzere 5; Çay ilçesinin 1'i kasaba, 4'ü köy olmak üzere 5; Evciler ilçesinin 1'i şehir, 1'i kasaba ve 3'ü köy olmak üzere 5; Bolvadin ilçesinin 1'i şehir ve 3'ü köy olmak üzere 4; Dazkırı ilçesinin 4 köy; Sultandağı ilçesinin 2 köy; merkez ilçenin 1 kasaba ve Çobanlar ilçesinin 1 şehir yerleşmesi, 900-1000 m yükselti basamağında yer almaktadır (Çizelge 1). Bolvadin, Çobanlar, Emirdağ ve Evciler ilçe merkezleri bu yükselti basamağında yer almaktadırlar ve bu basamaktaki diğer yerleşmeler de ilçe merkezleri etrafında toplanmışlardır (Şekil 3).

Şekil 3. Afyonkarahisar ilinde 900-1000 m yükselti basamağında yerleşmelerin dağılışı.

3.3. 1000-1100 metre Yükselti Basamağında Yerleşmeler

Afyonkarahisar ilinde 1000-1100 m yükselti basamağında toplam 153 yerleşme bulunmaktadır. İldeki yerleşmelerin yaklaşık % 31'i bu yükselti basamağında yer alır. 1000-1100 yükselti basamağı, il yüzölçümünün yaklaşık % 19'lük bir bölümünü kaplamaktadır. Bu yükselti basamağının kapladığı alan, diğer yükselti basamaklarının kapladıkları alanla kıyaslandığında, en fazla yer tutan alan olduğu görülür. Ancak bu basamaktaki yerleşme sayısının diğer basamaklarla arasında oransal anlamda önemli bir fark ortaya çıkar. Bu bağlamda 1000-1100 m yükselti basamağının, yerleşme yoğunluğunun en fazla olduğu basamak olduğunu söylemek mümkündür. Bu basamak, il genelinde en fazla yerleşmeyi barındıran basamaktır. Aynı zamanda bu basamak, gerek şehir ve kasaba, gerekse köy yerleşmelerinin en fazla yer aldığı basamaktır.

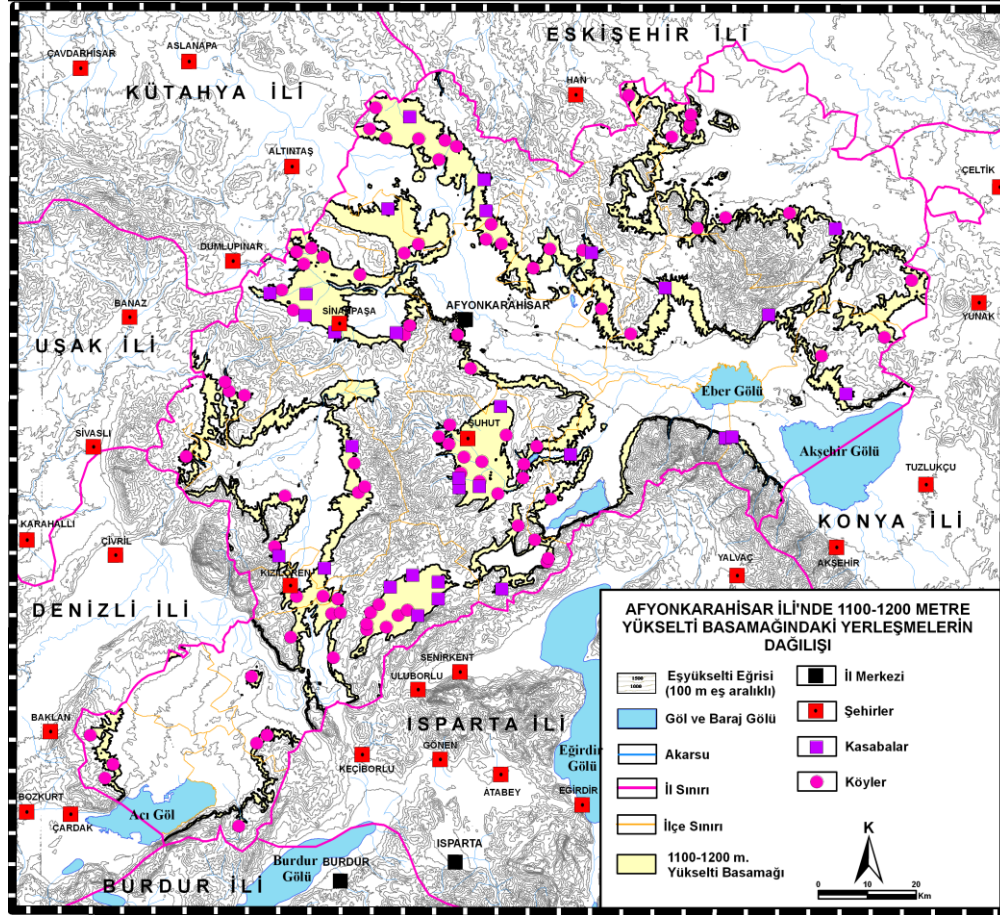
Şekil 4. Afyonkarahisar ilinde 1000-1100 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin dağılışı.

Afyonkarahisar ilinde 1000-1100 m yükselti basamağı, ova ve diğer düzlük alanlara ya da yakın çevrelerine karşılık gelmektedir. Bu durum, tarımsal faaliyetlere bağlı olarak, yerleşmelerin bu yükselti basamağında kümelenmesinde etkili olmuştur. Afyonkarahisar Ovası, Sandıklı Ovası, İsehisar ve İhsaniye platolarının güney kesimleri, Bayat ve Emirdağ platoları, Sultan Dağları'nın kuzeybatı ve kuzeydoğusunda kalan birikinti koni ve yelpazeleri kuşağı ile Dinar ilçesinde Dombayova, Çamurovası bu basamaktaki yerleşmelere ev sahipliği yapan alanların başlıcalarıdır (Şekil 4). Tarım arazisi varlığının genişliği yanında ulaşım, sanayi faaliyetlerinin de yoğunlaştığı bu kuşakta yerleşmelerin zamanla gelişerek kasaba ve şehirleri meydana getirdiği söylenebilir. Nitekim özellikle Afyonkarahisar il merkezinin de içinde bulunduğu Afyon ve Sincanlı Ovalarında yer alan yerleşmelerin kasabalardan oluşması dikkat çekmektedir. Benzer bir şekilde Sultan Dağları'ndan Akarçay ve Karamık Bataklığı depresyonuna geçişte yer alan birikinti koni ve yelpazelerinin tarım potansiyeli, yerleşmelerin gelişerek kasabalara dönüşmesini sağlamıştır. Buna karşın Emirdağ ilçesinde Yukarı Sakarya Havzası'ndan Emir Dağları'na doğru eğimin arttığı geçiş kuşağını oluşturan bu basamakta yerleşme sayısının azalması ve yerleşmelerin de köylerden oluşması, bu kesimlerin tarım potansiyeli ile çok yakından ilgilidir. Evciler dışındaki tüm ilçelerin 1000-1100 m yükselti basamağında en az bir yerleşmesi bulunmaktadır. Merkez ilçenin 1'i şehir, 11'i kasaba ve 18'i köy olmak üzere 30; Sandıklı ilçesinin 1'i şehir, 5'i kasaba ve 16'sı köy olmak üzere 22; Dinar ilçesinin 1'i kasaba ve 16'sı köy olmak üzere 17; İhsaniye ilçesinin 1'i şehir, 5'i kasaba ve 11'i köy olmak üzere 17; Çay ilçesinin 1'i şehir, 5'i kasaba ve 9'u köy olmak üzere 15 ve Emirdağ ilçesinin 1'i kasaba ve 14'ü köy olmak üzere 15 yerleşmesi, 1000-1100 m yükselti basamağında yer alır. Söz konusu ilçeler dışında sayıları 1 ile 11 arasında değişen köy, kasaba ve şehir yerleşmeleri Başmakçı,

Bayat, Bolvadin, Çobanlar, Dazkırı, Hocalar, İscehisar, Kızılören, Sinanpaşa, Sultandağı ve Şuhut ilçe idari alanları içerisinde yer alırlar (Çizelge 1).

3.4. 1100-1200 metre Yükselti Basamağındaki Yerleşmeler

Afyonkarahisar ilinde 1100-1200 m yükselti basamağında 3'ü şehir, 30'u kasaba ve 86'sı köy olmak üzere, toplam 119 yerleşme bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle ildeki yerleşmelerin yaklaşık % 24'ü bu yükselti basamağında yer alır. 1100-1200 m yükselti basamağı, il yüzölçümünün yaklaşık % 18'ine karşılık gelir. 1000-1100 m yükselti basamağında olduğu gibi bu basamakta da alanın, yerleşme sayısına oranla daha dar, buna karşın yerleşme sayısının fazla olduğu görülür. Yani yerleşme yoğunluğunun bu basamakta da yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

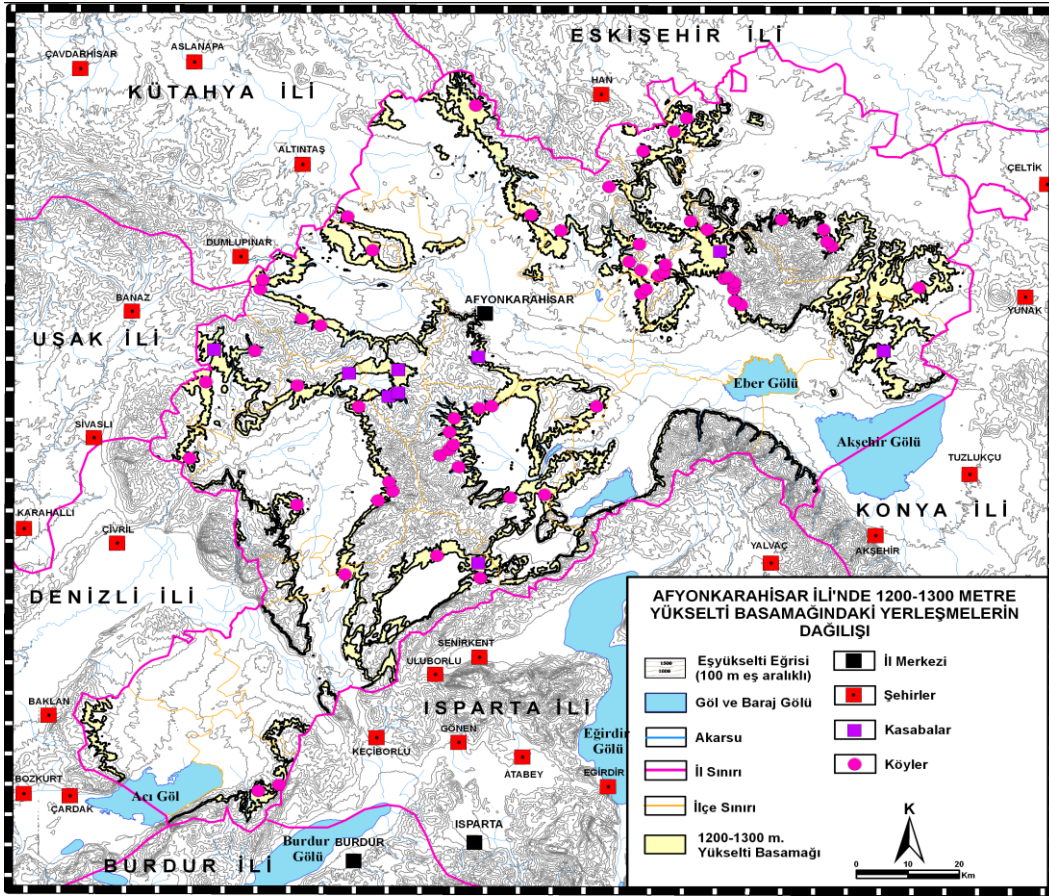
Şekil 5. Afyonkarahisar ilinde 1100-1200 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin dağılışı.

1100-1200 m yükselti basamağı, yerleşme sayısı bakımından bir önceki 1000-1100 m yükselti basamağından sonra gelir. Bu yükselti basamağı da tıpkı 1000-1100 m yükselti basamağında olduğu gibi, tarım alanlarının yoğunlaştığı basamaktır. Ancak bu basamaktaki tarım alanları, yükseltiye bağlı olarak bir önceki basamağa göre daha parçalanmış durumdadır. Şuhut Ovası, Sincanlı Ovası batısı ve Çölovası bu basamaktaki önemli tarım alanlarına karşılık gelmektedir. Ayrıca Emir Dağlarının kuzey, doğu ve güney yamaçları, Sandıklı Ovası ile Dombayova arasındaki eşik alanı, Sandıklı Ovası'ndan dağlık alanlara doğru eğimin artmaya başladığı geçiş zonu, Çatma Dağı'nın doğu yamaçları ile Şaphane Dağı'nın (Bayat kuzeybatısı) batı ve güney yamaçları, bu yükselti basamağında yer alırlar. 1000-1100 m yükselti basamağında olduğu gibi, bu yükselti basamağında da Evciler dışındaki tüm ilçelerin en az bir yerleşmesi bulunmaktadır. Şuhut ilçesinin 1'i şehir, 5'i kasaba ve 16'sı köy olmak üzere 22; Dinar ilçesinin 5'i kasaba ve 15'i köy olmak üzere

20; Sinanpaşa ilçesinin 1'i şehir, 5'i kasaba ve 9'u köy olmak üzere 15 ve İhsaniye ilçesinin 3'ü kasaba ve 7'si köy olmak üzere 10 yerleşmesi, 1100-1200 m yükselti basamağında yer alır. Bu ilçelerin dışında Merkez, Başmakçı, Bayat, Bolvadin, Çay, Çobanlar, Dazkırı, Emirdağ, Hocalar, İncehisar, Kızılören, Sandıklı ve Sultandağı ilçelerinin de sayıları 1 ile 9 arasında değişen; şehir, kasaba ve köy yerleşmeleri bu yükselti basamağında yer alırlar (Çizelge 1).

3.5. 1200-1300 metre Yükselti Basamağındaki Yerleşmeler

Afyonkarahisar ilinde 1200-1300 m yükselti basamağında 6'sı kasaba ve 60'ı köy olmak üzere, toplam 69 yerleşme bulunmaktadır. İl genelinde yerleşmelerin yaklaşık % 14'ü bu yükselti basamağında yer alır. 1200-1300 yükselti basamağı, il yüzölçümünün yaklaşık % 13'ünü kaplamaktadır. Bu yükselti basamağındaki yerleşmelerin toplam yerleşme sayısına oranı ile yüzölçümünün toplam yüzölçümüne oranı, 800-900 m yükselti basamağında olduğu gibi, neredeyse eşitlenmiştir (Çizelge 2).

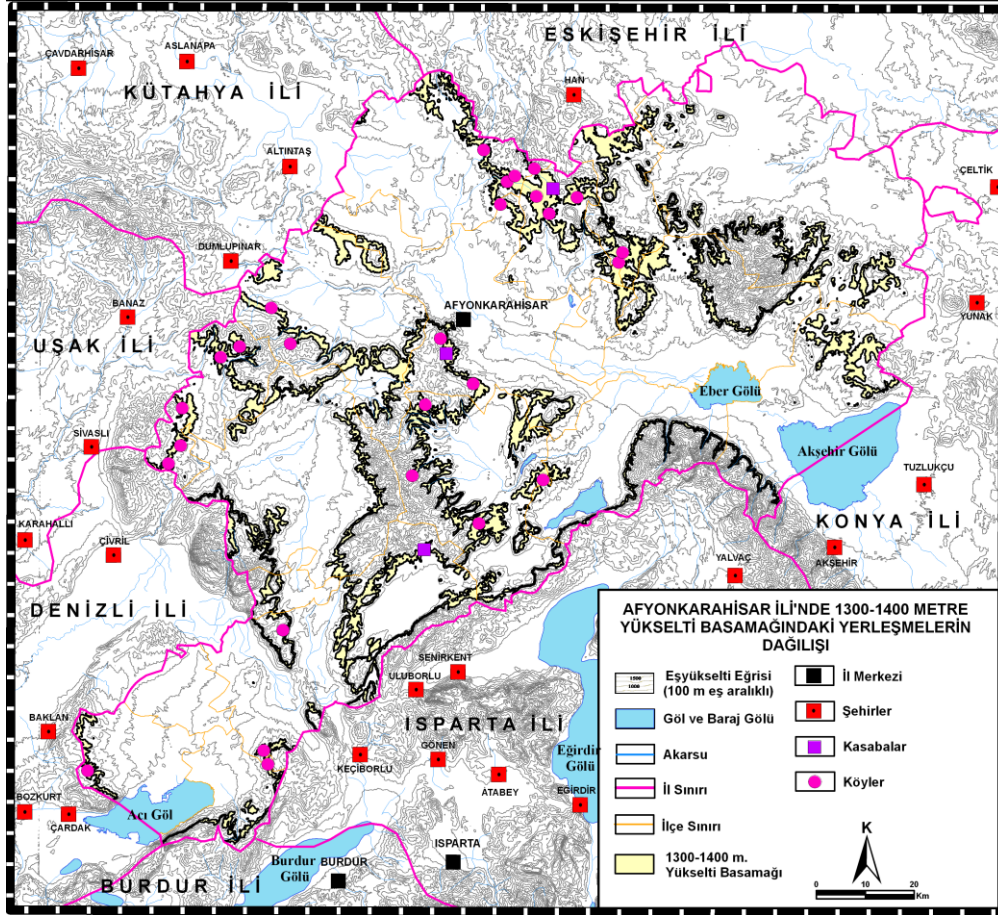
Şekil 6. Afyonkarahisar ilinde 1200-1300 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin dağılışı.

1200-1300 m yükselti basamağında hiç şehir yerleşmesi bulunmadığı gibi kasaba sayısındaki azalma dikkat çekmektedir. Kumalar Dağı'nın (Şuhut doğusu) doğu ve batı yamaçları, Ahır Dağı'nın (Sincanlı güneyi) kuzey, doğu ve güney yamaçları ve Emir Dağları'nın kuzey ve batı yamaçları bu basamaktaki yerleşmelerin toplandığı alanlara karşılık gelir. Yamaçlarda yer alan köy yerleşmeleri dağınık, ovalık alanlardaki yerleşmeler ise toplu dokuya sahiptirler. Bu yükselti basamağında, daha önceki yükselti basamaklarına göre eğimin de artmasıyla tarım alanlarında daralma ve parçalanma belirgin bir şekilde gözlenmektedir. Bu durum yerleşmelerin dağılımını da etkilemiştir. Basamakta yer alan yerleşmeler büyük ölçüde bir önceki basamakta yer alan düzlük alanları kullanmaktadırlar. Çay, Dazkırı ve Evciler ilçeleri dışında tüm ilçelerin, 1200-1300 m yükselti basamağında yerleşmeleri

bulunmaktadır. Şuhut ilçesinin 10 köy; Bolvadin ilçesinin 1'i kasaba ve 7'si köy olmak üzere 8; Sinanpaşa ilçesinin 3'ü kasaba ve 5'i köy olmak üzere 8; Bayat ilçesinin 7 köy; Emirdağ ilçesinin 7 köy ve Sandıklı ilçesinin 1'i kasaba ve 6'sı köy olmak üzere 7 yerleşmesi, bu yükselti basamağında yer almaktadır (Çizelge 1).

3.6. 1300-1400 metre Yükselti Basamağındaki Yerleşmeler

Afyonkarahisar ilinde yer alan toplam 499 yerleşmenin 30 tanesi, diğer bir ifadeyle yaklaşık % 6'sı, 1300-1400 m yükselti basamağında yer almaktadır. Bu 30 yerleşmenin 3'ü kasaba ve 27'si de köy yerleşmesinden oluşmaktadır. 1300-1400 m yükselti basamağı, il yüzölçümünün yaklaşık % 11'ini kaplamaktadır.

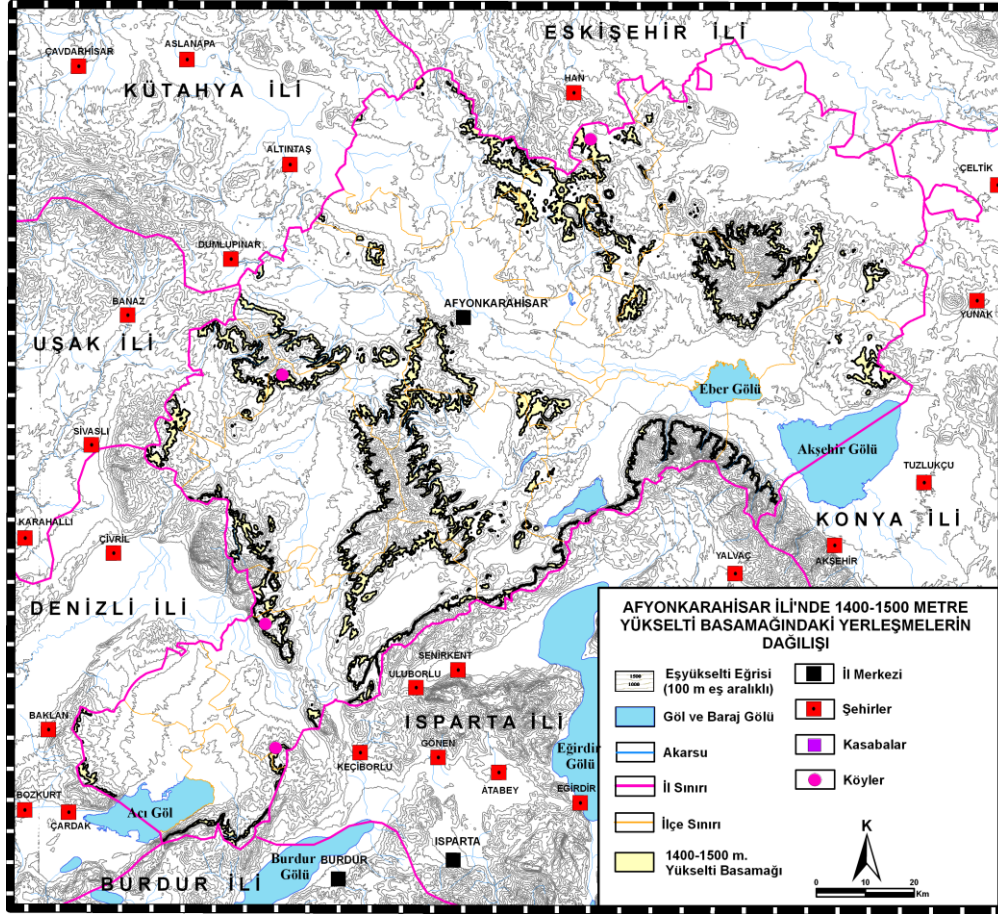

Şekil 7. Afyonkarahisar ilinde 1300-1400 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin dağılışı.

1300-1400 m yükselti basamağından itibaren yerleşme sayısı ile yükselti basamağının kapladığı alan arasındaki fark, yüzölçümü lehine artış göstermeye başlar. Yani yerleşme yoğunluğu azalmaya başlar. İl genelinde bu yükselti basamağındaki yerleşmeler, Merkez, Başmakçı, Bayat, Dazkırı, Dinar, Hocalar, İhsaniye, İscehisar, Sinanpaşa ve Şuhut ilçelerinde yer alırlar. Hocalar ilçesinin 5 köy; Merkez ilçenin 1'i kasaba ve 3'ü köy olmak üzere 4; İhsaniye ilçesinin 4 köy; İscehisar ilçesinin 1'i kasaba ve 3'ü köy olmak üzere 4; Şuhut ilçesinin 4 köy; Dinar ilçesinin 1'i kasaba ve 2'si köy olmak üzere 3; Bayat ilçesinin 2 köy; Sinanpaşa ilçesinin 2 köy; Başmakçı ve Dazkırı ilçelerinin ise 1'er köy yerleşmesi, 1300-1400 m yükselti basamağında yer almaktadır (Çizelge 1). 1300-1400 m yükselti basamağında, hem toplu hem de dağınık dokulu yerleşmeler bulunmaktadır. Bu yerleşmelerde tarım ve hayvancılık birlikte yürütülen ekonomik faaliyetlerdir. Ayrıca hayvancılık faaliyetine bağlı olarak yayla yerleşmeleri de bulunmaktadır.

3.7. 1400-1500 metre Yükselti Basamağındaki Yerleşmeler

Afyonkarahisar ilinde 1400-1500 m yükselti basamağında, 3 ilçe idari alanı içerisinde toplam 4 köy yerleşmesi bulunmaktadır. İl genelindeki toplam 499 yerleşmenin yaklaşık % 1'i bu yükselti basamağında yer alır.

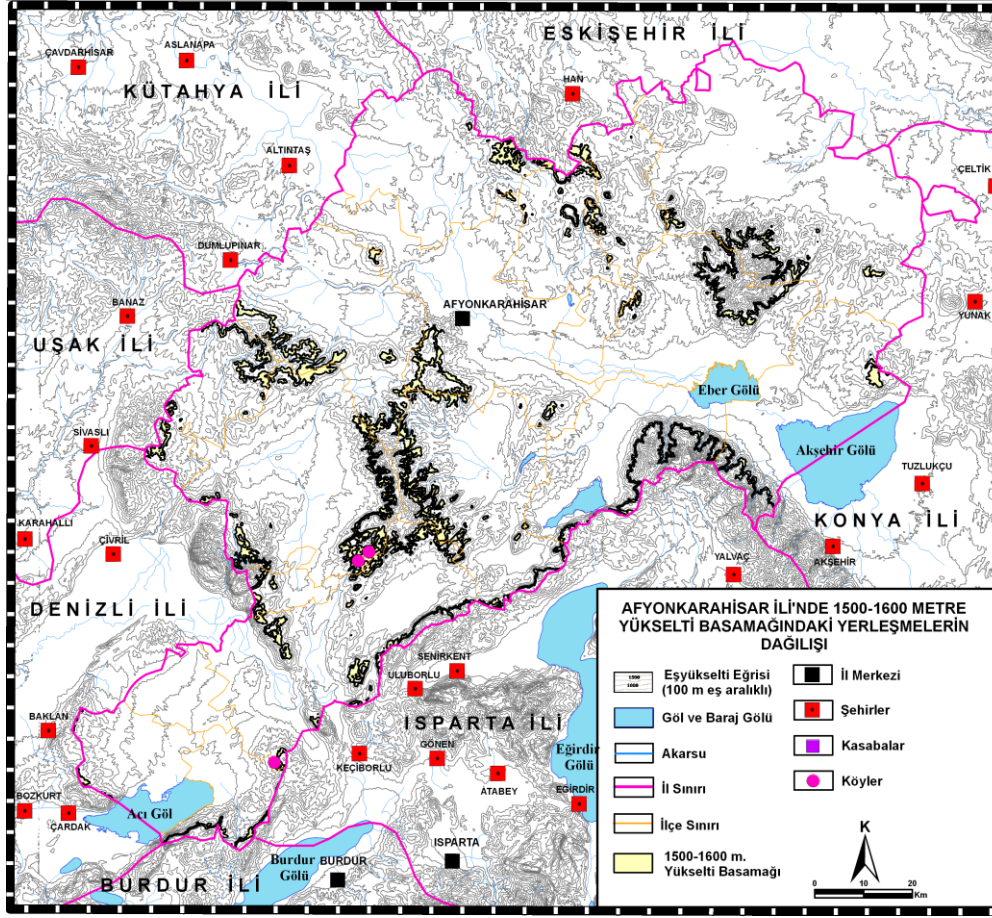
Şekil 8. Afyonkarahisar ilinde 1400-1500 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin dağılışı.

1400-1500 m yükselti basamağı, il yüzölçümünün yaklaşık % 6'sını kaplamaktadır. Kapladığı alana kıyasla bu basamak, az sayıda yerleşmeye ev sahipliği yapar ve bu yerleşmelerin tamamı eğitim şartlarına bağlı olarak dağınık dokulu yerleşmelerdir. Tarım alanlarının kısıtlı olduğu bu yerleşmelerde hayvancılık önemli bir yer tutar. Hayvancılık faaliyetine bağlı olarak, dönemlik yayla yerleşmeleri de bulunmaktadır. Dinar ilçesinin 2 köy, Bayat ve Sandıklı ilçelerinin 1'er köy yerleşmesi 1400-1500 m yükselti basamağında bulunmaktadır (Çizelge 1). Dinar ilçesi sınırları içindeki köy yerleşmeleri, Söğüt Dağı'nın (Dinar güneyi) kuzey kesiminde ve Dinar'ın kuzeybatısında yer almaktadır. Bayat ilçesindeki köy yerleşmesi Şaphane Dağı üzerinde ve Sandıklı ilçesindeki köy yerleşmesi ise Ahır Dağı üzerinde yer almaktadır (Şekil 8).

3.8. 1500-1600 metre Yükselti Basamağındaki Yerleşmeler

Afyonkarahisar ilinde 1500-1600 m yükselti basamağında, 3 köy yerleşmesi yer alır. Bu yerleşmelerden 2'si Sandıklı ilçesi sınırları içinde, 1'i ise Dinar ilçesi sınırları içinde bulunmaktadır. Dinar ilçesi sınırları içindeki köy yerleşmesi, Söğüt Dağı'nın (Dinar güneyi) kuzey kesiminde yer alırken Sandıklı ilçesindeki köy yerleşmeleri, Kumalar Dağı üzerinde yer alırlar (Şekil 9). 1500-1600 m yükselti basamağı il yüzölçümünün yaklaşık %5'ini kapsamına rağmen sadece 3 yerleşmenin bu basamakta yer alması, yükseltinin yerleşmeleri ne derece etkilediğinin bir göstergesi durumundadır.

Bu yükselti basamağındaki köy yerleşmeleri, dağınık dokulu yerleşmelerdir ve dönemlik yerleşmelere de sahiptirler.

Şekil 9. Afyonkarahisar ilinde 1500-1600 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin dağılışı.

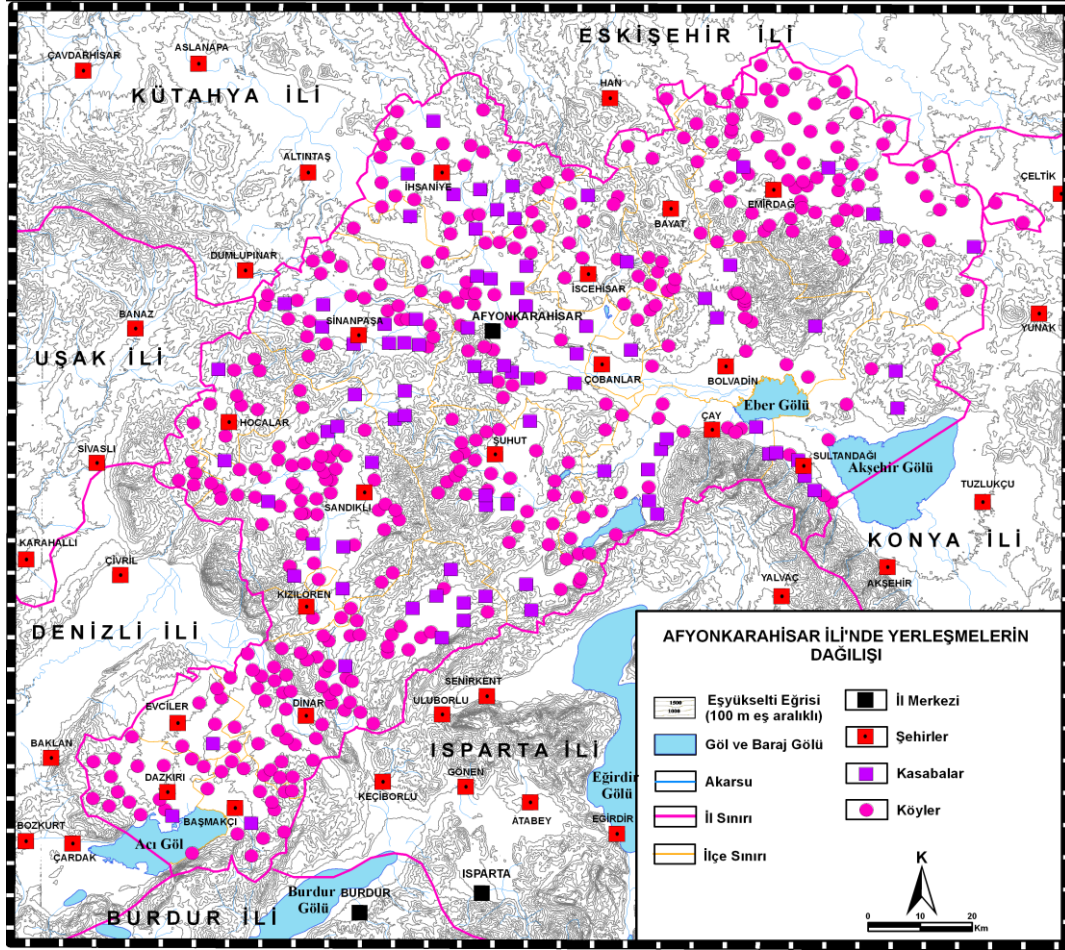
4. Bulgular

Afyonkarahisar ilinde yerleşmelerin ve buna bağlı olarak da nüfusun 800-1600 m yükselti kuşağı içinde toplandığı görülür. Söz konusu yükselti değerlerinin altında ve üstünde dönemlik karakter taşıyan kır yerleşmeleri olmakla birlikte bu yerleşmeler, elde edilen sonuçları ve bulguları etkilemeyecek düzeydedir.

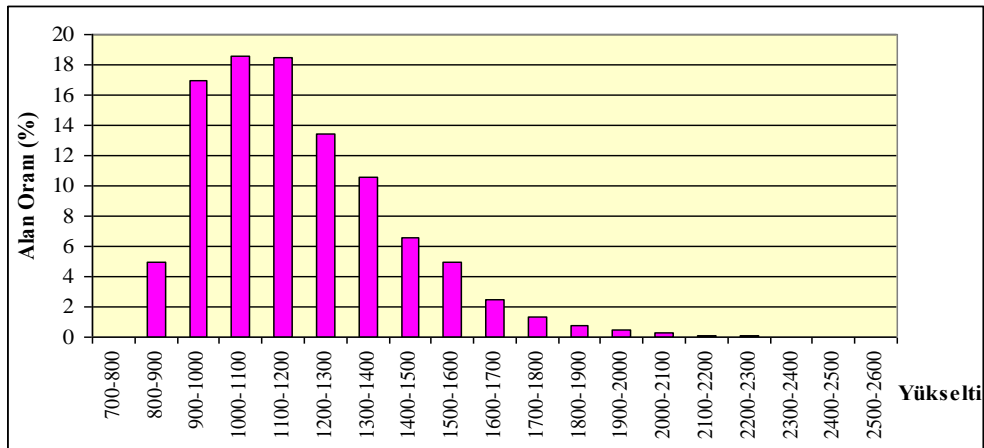
Afyonkarahisar ilindeki yerleşmelerinin büyük bölümü, 900-1300 m yükselti basamağında toplanmıştır. Diğer bir ifadeyle Afyonkarahisar ilindeki toplam 499 yerleşmenin 433'ü (%87'si) söz konusu yükselti aralığında yer alır. 800 metrenin altında ve 1600 metrenin üzerinde ise yerleşmelere rastlanmamaktadır. 900-1300 m yükselti basamağı, il genelinde düzlük alanların geniş yer kapladığı kuşağa karşılık gelir (Şekil 1). Buna karşın 1400 m ve üzeri alanlar, engebenin arttığı, iklim koşullarının elverişsizleştiği ve buna bağlı olarak da yerleşmelerin seyrekleştiği alanları oluşturmaktadır. Yerleşmelerin yoğunlaştığı yükselti kuşaklarının kapladıkları alanlar, ilin yüzölçümüne oranlandığında, 900-1300 m yükselti kuşağının %67'lik bir paya sahip olduğu görülür. Yani, il yüzölçümünün % 67'lik kesimi, yerleşmelerin %87'sini barındırır (Çizelge 2).

Yerleşme tipleri ile yükselti basamakları arasında da ilişki kurmak mümkündür. İl genelindeki şehir yerleşmeleri, 800-1200 m yükselti kuşağında yer alırlar. Şehir yerleşmelerinin yükselti basamaklarına göre dağılımı sırasıyla; 8'i, 1000-1100 m, 4'ü 900-1000 m, 3'ü 800-900 m ve 3'ü de 1100-1200 m yükselti basamağında yer alır. İl merkezi durumundaki Afyonkarahisar şehri de

1000-1100 m yükselti basamağında bulunmaktadır. Kasaba yerleşmeleri de şehir yerleşmelerine paralel bir dağılışı gösterir. 89 kasaba yerleşmesini 38'i 1000-1100 m yükselti basamağında, 30'u 1100-1200 m yükselti basamağında, 9'u 1200-1300 m yükselti basamağında, 8'i 900-1000 m yükselti basamağında, 3'ü 1300-1400 m yükselti basamağında ve 1'i 800-900 m yükselti basamağında yer alır (Çizelge 2).

Şekil 10. Afyonkarahisar ilinde yerleşmelerin dağılışı.

Şekil 11. Afyonkarahisar ilinde yükselti basamaklarının kapladıkları alanların oransal dağılışı.

Çizelge 1. Afyonkarahisar ilinde yerleşmelerin ilçelere ve yükselti basamaklarına göre dağılışı.

		800-900	900-1000	1000-1100	1100-1200	1200-1300	1300-1400	1400-1500	1500-1600	TOPLAM
Merkez	Köy	-	-	18	7	3	3	-	-	31
	Kasaba	-	1	11	1	1	1	-	-	15
	Şehir	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Başmakçı	Köy	3	4	2	1	2	1	-	-	13
	Kasaba	-	1	-	-	-	-	-	-	1
	Şehir	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Bayat	Köy	-	-	1	1	7	2	1	-	12
	Kasaba	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Şehir	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Bolvadin	Köy	-	3	1	1	7	-	-	-	12
	Kasaba	-	-	1	2	1	-	-	-	4
	Şehir	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Çay	Köy	-	4	9	1	-	-	-	-	14
	Kasaba	-	1	5	2	-	-	-	-	8
	Şehir	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Çobanlar	Köy	-	-	-	1	2	-	-	-	3
	Kasaba	-	-	1	-	-	-	-	-	1
	Şehir	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Dazkırı	Köy	3	4	4	3	-	1	-	-	15
	Kasaba	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	Şehir	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Dinar	Köy	8	10	16	15	2	2	2	1	56
	Kasaba	-	-	1	5	1	1	-	-	8
	Şehir	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Emirdağ	Köy	8	33	14	8	7	-	-	-	70
	Kasaba	-	3	1	1	-	-	-	-	5
	Şehir	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Evciler	Köy	3	3	-	-	-	-	-	-	6
	Kasaba	-	1	-	-	-	-	-	-	1
	Şehir	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Hocalar	Köy	-	-	2	4	3	5	-	-	14
	Kasaba	-	-	-	-	1	-	-	-	1
	Şehir	-	-	1	-	-	-	-	-	1
İhsaniye	Köy	-	-	11	7	1	4	-	-	23
	Kasaba	-	-	5	3	-	-	-	-	8
	Şehir	-	-	1	-	-	-	-	-	1
İscehisar	Köy	-	-	1	3	4	3	-	-	11
	Kasaba	-	-	-	1	-	1	-	-	2
	Şehir	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Kızılören	Köy	-	-	1	2	1	-	-	-	4
	Kasaba	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Şehir	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Sandıklı	Köy	-	17	16	5	6	-	1	2	47
	Kasaba	-	1	5	3	1	-	-	-	10
	Şehir	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Sinanpaşa	Köy	-	-	7	9	5	2	-	-	23
	Kasaba	-	-	4	5	3	-	-	-	12
	Şehir	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Sultandağı	Köy	-	2	3	2	-	-	-	-	7
	Kasaba	-	-	3	2	1	-	-	-	6
	Şehir	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Şuhut	Köy	-	-	1	16	10	4	-	-	31
	Kasaba	-	-	1	5	-	-	-	-	6
	Şehir	-	-	-	1	-	-	-	-	1
TOPLAM	Köy	25	80	107	86	60	27	4	3	392
	Kasaba	1	8	38	30	9	3	-	-	89
	Şehir	3	4	8	3	-	-	-	-	18

Köy yerleşmelerinin yükselti basamaklarına göre dağılımı, aslında ildeki yerleşmelerin tamamının dağılımını da etkilemiştir. Zira il genelindeki 499 yerleşmenin 392'si köy yerleşmelerinden oluşmaktadır. Köy yerleşmeleri de genel dağılışıyla benzer şekilde 900-1300 m yükselti basamağında yoğunlaşmıştır. 1400 m yükseltinin üzerinde ne kasaba ne de şehir yerleşmesine rastlanmazken 7 köy yerleşmesi söz konusu yükseltinin üzerinde kalmaktadır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Afyonkarahisar ilinde yükselti basamaklarının yüzölçümleri ve yerleşmelerin yükselti basamaklarına göre oransal dağılışı (%).

	800-900	900-1000	1000-1100	1100-1200	1200-1300	1300-1400	1400-1500	1500-1600	1600 +	TOPLAM
Şehir	17	22	44	17	-	-	-	-	-	100
Kasaba	1	9	43	34	10	3	-	-	-	100
Köy	6	20	27	22	15	7	1	1	-	100
TOPLAM	6	18	31	24	14	6	1	1	-	100
Yüzölçümü	5	17	19	18	13	11	7	5	6	100

5. Sonuç ve Değerlendirme

Afyonkarahisar ilinde, yükselti ile birlikte, yerleşmelerin dokusu, tipi ve sayısında birtakım değişimler gözlenmektedir. Afyonkarahisar ilinin yüzölçümünün nispeten büyük olması ve çok sayıda ilçe idari alanına sahip olması, beraberinde yerleşmelerin sayısının da artmasına neden olmuştur. Yüzeşekilleri bakımından da çeşitlilik gösteren Afyonkarahisar ilinde yerleşmelerin belirli kuşaklarda kümelendiği gözlenir. Özellikle ova alanları ile bu ovaların kenar kesimleri, dağlık kütlelerin yamaçları ve plato alanları yerleşmelerin büyük çoğunluğuna ev sahipliği yapan yer şekillerini oluşturur. Buna karşın dağlık kütleler, yerleşmelerin seyrekleştiği hatta belirli bir yükseltinin üzerinde ortadan kaybolduğu alanlara karşılık gelmektedir (Şekil 10). Bu durum, Afyonkarahisar ilinde doğal koşulların insan yaşamı ve yerleşmeler üzerinde ne derece etkili olduğunu göstermektedir. 1400 m yükseltinin üzerindeki dik eğimli dağ kütlelerinin, taşlık-kayalık alanlardan oluşması, bu kesimlerin ekonomik anlamda kullanılamamasına neden olduğundan yerleşmelerden mahrumdurlar. Mevcut yerleşmeler ise hayvancılıkla uğraşan, dağınık dokulu, az nüfuslu, göç veren köylerden oluşmaktadır.

Şehir yerleşmelerinin 800-1200 m yükselti kuşağında yer alması, bu kuşaktaki doğal şartların elverişliliğine bağlanabilir. Ova ve plato gibi düz alanların 800-1200 m yükselti aralığında toplanması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesine neden olmuştur. Ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi de şehir yerleşmelerinin artmasında etkili olmuştur. Sahip oldukları fonksiyonlara göre yapılacak bir değerlendirmede, il genelinde kasaba sayısının artacağı, buna karşın şehir sayısının da azalacağı ileri sürülebilir. Çünkü ilçe merkezlerinin çoğunun (Başmakçı, Bayat, Evciler, Kızılören, Hocalar, Çobanlar, Sinanpaşa gibi) şehre ait fonksiyonlara sahip olmadığı düşünülmektedir. Bu bağlamda kasaba yerleşmelerinin 1000-1200 m yükselti basamağında toplanması, kasabaların şehirler ile sıkı ilişkide olduğunu göstermektedir. Kasaba yerleşmelerinin konumları itibarıyla şehirlerin yakınında yer almaları, böyle bir değerlendirmeyi doğrulamaktadır. Ayrıca 1000-1200 m yükselti basamağındaki pek çok köy yerleşmesinin, çevrelerinde yer alan kasaba ve şehir yerleşmelerinin etkisine bağlı olarak kasabalaşma sürecine girdiği de dikkat çekici bir noktadır. Şehirleşme ve kasabalaşma süreci ile birlikte, 1000-1200 m yükselti basamağındaki yerleşmelerin sahip oldukları fonksiyonlar da değişeceğinden, arazi kullanım tarzları da zamanla değişime uğrayacaktır.

Referanslar

- Dean, J. S. (1988) "A model of Anasazi behavioral adoption", *The Anasazi in a Changing Environment*, Edited by G. J. Gumerman, 25-44, Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- Denker, B. T. (1977) *Yerleşme Coğrafyası, Kır Yerleşmeleri*, İstanbul Üniv. Yay. No:2275, Coğr. Enst. Yay. No:93, İstanbul.
- Doğanay, H.; Özdemir, Ü.; Şahin, İ.F. (2003) *Coğrafya'ya Giriş 2 Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Günel, N. (1993) "Marmara ve Ege bölgelerinde kır yerleşmelerinin yükselti kademelerine göre dağılışı", *Türk Coğrafya Dergisi*, 28: 143-154.
- Keleş, R. (2000) *Kentleşme Politikası*, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Orcutt, J. D. (1991) "Environmental variability and settlements changes on the Pajarito Plateau, New Mexico", *Society For American Archeology, American Antiquity*, Vol:56, No: 2, 315-332.
- Özçağlar, A. (2006) *Coğrafyaya Giriş*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.
- Özgüç, N. ; Tümertekin E. (2000) *Coğrafya, Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özgür, E. M. (2000) *Türkiye Coğrafyası*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.
- Tanoğlu, A. (1969) *Nüfus ve Yerleşme, Cilt 1*, İstanbul Üniversitesi Yay. No:1183, Ebebiyat Fakültesi Coğrafya Enst. Neşriyatı No:45, İstanbul.
- Toroğlu, E. (2006) *Niğde İli Yerleşmeleri ve Lokasyon Planlaması*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Tunçdilek, N. (1967) *Türkiye İskan Coğrafyası, Kır İskanı(Köy-Altı İskan Şekilleri)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 1283, Coğrafya Enst.Yay. No:49, İstanbul.
- Tunçdilek, N. (1985) *Türkiye'de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı*, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğr. Enst. Yay. No:3, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3279, İstanbul.
- Tümertekin, E.; Özgüç, N. (1998) *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, B.; Atik, G. (2006) "Doğal peyzaj özelliklerinin kırsal yerleşimler üzerindeki etkileri: Bartın örneği" *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (10): 1-9.
- Yücel, T. (1987) *Türkiye Coğrafyası*, Türk Kültürü Araştırma Enst. Yay.: 68, Seri: VII, Sayı: A.5, Ankara.
- Yüceşahin, M. M.; Bayar, R.; Özgür, E. M. (2004) "Türkiye'de şehirleşmenin mekansal dağılışı ve değişimi", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2 (1): 23-41.
- Yüceşahin, M. M.; Özgür, E. M. (2006) "Türkiye'nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: Süreçler ve mekansal örüntü", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4 (2): 15-35.

